

უბის წიგნიდან

ნიგი მზე ქაჯთა მეფესა ჰყავს, ქაჯეთს
პატიმარია:

მუნ მისვლა მიჩანს თამაშად, თუმცა
გზასაომარია.

შოთა

რუსთაველი

მე არ ვიცი, ცხადი იყო თუ სიზმარი ეს სურათი.
შეიძლება სიზმარიც იყო და შეიძლება არ ყოფილა სიზმარი. მე
არ ვიცი, როდის

ვნახე ის ვაჟი. შეიძლება დედაჩემმა მიაშობო, ან ვინმემ
ისეთმა, რომელსაც მე ისე ვუყვარდი, როგორც დედაჩემს. მე არ
ვიცი, შეიძლება მაშინ მომელანდა ის, როცა მე "სურამის ციპეა
წავიკითხე. ეს

იყო ბავშვობისას, ერთი დიდი მუხის ძირში. სკოლიდან
წამოვიღე

ის წიგნი და გზაში წავიკითხე. შემოდგომა იყო და
მახსოვს, თითქოს ეხლაც ვყნოსავ მწიფე ხეხილების სუნს.
შეიძლება მაშინ მომელანდა ის სურათი, ან და შეიძლება მაშინ,
როცა ერთი ქართველი

ინტელიგენტის ოჯახში ილია ჭავჭავაძის პირველი ტომი
გაუჭრელი

ვნახე. ერთი სიტყვით, მე არ ვიცი, არ მახსოვს, როდის და
რა მდგომარეობაში დავინახე პირველად ის სურათი მე, ეს კია,
რომ არაოდეს, არაოდეს ის მე არ დამავიწყდება და მგონია,
რაც თავი მახსოვს, მას შემდეგ ვხედავ იმას. და საკმაოა
გამახსენდეს ის, რომ

გული სიხარულით, სიამაყით, სიცოცხლითა. და
დაუსრულებელი

ბრძოლის სურვილით მევსება. მე მაშინ ბედნიერი ვარ,
რაგინდ

უბედური, რაგინდ ცუდ მდგომარეობაში ვიყო.

სადღაც, ერთ ფართო და მშვენიერ ველში, რომელიც ყვავილებითა და ია-ვარდით იყო მოცული, სადაც მწიფე ყურძნით დატვირთული ტოტები უცნაური ხეებისა დამატრობელ სუნნელებას გამო

უშვებდა, სადაც პაწია ბავშვი, მშვენიერი დედის მკლავებში, ცალი

ხელით დედის ძუძუს ეპოტინებოდა, მეორეთი კი ქარვასავით მოკიანთე ყურძნის მტევანს, ამ უცხო ველში იჯდა ერთი ვიღაცა - არ

ვიცი კაცი, არ ვიცი ქალი. ვიცი მხოლოდ, რომ მას ჰქონდა უფლება

და ძალა ჩვენება ჩამოერთვა ყველა სულდგმულისათვის... და აი,

იმის წინაშე წარსდგნენ სხვადასხვა ერები და ქართველიც წარსდგა

მის წინაშე.

- შენი სახელი? - გაისმა მისი კითხვა ქართველისადმი.

- ქართველი, - იყო პასუხი.

- წლოვანება!

- ორი ათასზე მეტი წლის ვარ.

- რას აკეთებდი ამდენხანს ქვეყნად?

- თავს ვიცამდი.

- სულ მუდამ?

- დიახ, სულ მუდამ. ქრისტეს დაბადებამდე და ქრისტეს დაბადების შემდეგაც თავს ვიცავდი მე. თავს ვიცავდი მე მაკედონელის

ლაშქრისაგან, მე ვებრძოდი მურვან ყრუს, ვებრძოდი ოსმალოს,

სპარსეთს, ვებრძოდი ლეკებსა და კიდევ სხვებს, - ურიცხვია სახელი ჩემი მტრების. მე ჩინგის-ხანს ვებრძოდი,

აღა-მაჰმად-ხანს, შაჰაბაზს და ლანგ თემურს ვებრძოდი მე, რომ თავი დამეცო. ჩემი ხანგრძლივი სიცოცხლე ბრძოლაა თავია დასაცავად, ვებრძოდი უთვალავ მტერს - შინაურსა და გარეულს. მე ვიყავი ყმა თავადაზნაურისა და სამღვდელოებაც ჩემს დაპატრონებას ცდილობდა. ყველას

უნდოდა ჩემი გახრა, ჩემი შეჭმა. მე მართმევდნენ ყველაფერს, ერთხელ ხუცებმა და ბერებმა "ვეფხის ტყაოსნისნ წართმევა მომინდომეს მე...

- ეხლა რაღას შობი შენ?

- მე ეხლაც თავს ვიცავ. მტერი ეხლაც ბევრი მახვევია გარს,

მოდიან ჩემზე ხმლითაც და მოქარგული ენითაც, სიყვარულსაც მიცხადებენ, რომ დამძლიონ... ეხლაც ბევრია მტერი - შინაური და

გარეული. და მე ვებრძვი მათ, თავს ვიცავ.

- არ დაიღალე?

- დაღალვა ჩემი სიკვდილს ნიშნავს ჩემსას, არა, არ დავღლილვარ, სიცოცხლე მწყურია მე და ვერ ვძლები სიცოცხლით. არა, არ

დავღლილვარ.

- არც გაბოროტდი ამდენი ბრძოლით, გრძნობები არ დაგიჩლუნგდა, სისხლი არ გიყარს?

- არა, არ გავბოროტებულვარ. ვინც თავს იცავს და იმისთვის

იბრძვის -შენ იცი თვითონ -- ის არ გაბოროტდება, შენ თვითონ

იცი ეს.

- გძულს შენი მტერი?

- მე თავის თავი მიყვარს და ვიცოცხლო მსურს მე. მე არ ვიცი მძულს თუ არა მტერი. მე ვებრძვი მას. მე თავს ვიცავ,

იმიტომ

რომ თავი მიყვარს. რა ვიცი მე, მძულს თუ არა ჩემი მტერი!

-- და ელი კი გამარჯვებას?

- რათ უნდა დავმარცხდე, მე თავს ვიცავ... და ეხლა მე მარტოც არ ვარ - ყველა ერში და ყველა ქვეყნის კუთხეში იზრდება

და მძლავრდება იმათი რიცხვი, რომლებიც თავს იცავენ და ისინი

მომეშველებიან მე, როგორც მე იმათ. რათ არ უნდა გავიმარჯვო,

მე თავს ვიცავ.

და წამოდგა ფეხზე ის, ვინც იჯდა, გაშალა მკლავი და გადაეხვია

ქართველს, და გადაკოცნა ის. მოწყვიტა მწიფე ყურძენი და აჭამა

მას, და კიდევ აჭამა მას თაფლი. და შეჰკრა გვირგვინი იავარდისა

და ყვავილებისაგან და შეამკო თავი მისი. და მისცა მას ხმალი ხელში და უთხრა:

-- წადი, განაგრძე და კურთხეული იყოს გზა შენი, ფრიად

მძიმე და ფრიად სახარბიელო! წადი, განაგრძე!

შეიძლება სიზმარში ვნახე პირველათ მე ეს სურათი, მაგრამ შეიძლება არც სიზმარი ყოფილა ეს. შეიძლება აღელვებული, ამდგარი ხალხი რომ დავინახე, მე მაშინ მომელანდა ეს სურათი, ან და

მაშინ, როცა ერთმა ჩემმა მასწავლებელმა ერთხელ ძაღლის ენა უწოდა ჩემს დედაენას... სულ ერთი არ არას, სად და როდის ვნახე ის,

თუ კი მე ის მამხნეებს, ძალას მმატებს და სიცოცხლეს მაყვარებს?

ასე იტყვის ადონაი უფალი: ის, ვისაც უნდა იცოცხლოს, ის არ მოკვდება, ასე იტყვის ადონაი უფალი!

თავისუფლება! თავისუფლება! მე დავიქანცე, მე ცოტა დავისვენო უნდა - ეხლა ზაფხულია და ნება მაქვს დავისვენო. და მეც ჩავიდევნი ჯიბეში რამდენიმე თუმანი, მივედი ბორჯომში და იქიდან

ავყევი მტკვრის ნაპირებს. ფეხსაცმელებმა იკითხონ, თორემ ფეხებს

რა უშავს! შემოვაგლიჯე ყდა "ვეფხის ტყაოსანს, ასე სჯობია იმიტომ რომ, ჯიბეში მისი ჩადება არ გამიჭირდეს. ოცი თუ ოცდა ათი

ვერსტი ავშორდი ბორჯომს. აქ მინდა შევდგე ერთი თუ ორი დღე,

ავიდე მალა მწვერვალებზე, აბიბინებულ მინდვრებში გავწვე, ბუნებასთან ვიმუსაიფო. თუ პაწია ბავშვი ელაპარაკება ჩიტს, ყვავილს,

მცენარეს, სულიერსა და უსულო საგნებს, თუ ის ყველაფერს

უდგამს სულს და მერე იმათთან ერთობა, რათ არ შემიძლია მეც დავემსგავსო ბავშვებს! მე თვითონ მსურს სული და გული ჩავუდგა სურათებს, ავალაპარაკო ისინი და ყური დავუგდო. მე მსურს დავისვენო, ძალა მოვიკრიბო და შემდეგ ისევ განვაგრძო შრომა, ჯაფა.

რათ არ შემიძლია მეც დავემსგავსო ბავშვებს!

მე ამოვგლიჯე "ვეფხის ტყაოსნიდან" ზიჩის ილუსტრაციები და

ერთ მაჰმადიან ქართველს ვაჩუქე ისინი. ცოტათი ეშმაკი კაცი ვარ:

მე ვიცი, რომ მართლმორწმუნე მაჰმადიანს ნქითაბინ უკრძალავს

სურათის. როგორც გადაღებას, ისე შეძენას და ამ საჩუქრით მე მინდა გადავკიდო ის ალლაჰს, - აბა რათ გამაჰმადიანდა ის, ქართველი კაცი, რათ ამჯობინა თავ-შეხვეული მაჰმადი ჩვენს ქრისტე უფალს! და ამას გარდა, თუ ფრთხილი დარაჯი, ფანატიკოსი მოლა მოჰკრავს თვალს ამ სურათებს და დახევს,

აი დარდი! სად მხატვარი ზიჩი და სად შოთა რუსთაველი! ზიჩი - პაწაწკინტელა მხატვარი, რუსთაველი - დიდი პოეტი! ზიჩი დაიბადა სადღაც უნგრეთში, ლუკმა-პურის ძეგნაში წააწყდა პეტერბურგს - რა იცის მან ჩვენი ისტორია, ჩვენი ზნე-ჩვეულება, ჩვენი ენა. განა ის შეასხამს ხორცს თავიდან ფეხამდე საქართველოს დიდი პოეტის, რუსთაველის სურათებს? დეე გახდეს ეს სურათები მსხვერპლი ფანატიკოს მოლისა -- აი დარდი! და მე გავაჩუქე ზიჩის ილუსტრაციები. მხოლოდ სურათი რუსთაველის დავიტოვე მე, თუმცა არ ვიცი, მართლა რუსთაველია ის, თუ ვინმე სხვა. მე მსურს, რომ ის იყოს რუსთაველის სურათი, მაშასადამე, ის რუსთაველია და სხვა არავინ...

ნაშუადღევია. მზე მხურვალედ გვცემს, მაგრამ ჩვენ არ ვაქცევთ მას ყურადღებას. ჩვენ და იოსებ ზაზაძე, აქაური გლეხი, მივდივართ მალლა, მთის მწვერვალზე. მგლოვიარედ არის ჩემი თანამგზავრი - ამ გაზაფხულზე მოკვდომია მას წელკავით მისი ძმასავით თანშეზრდილი და ერთგული ნსონა-კამეჩინ. ჰოდა, მგზავრობაში დარდიან გულს გადააყოლებს, გაერთობა. და ამას გარდა, ტყუილა იმას არ გავრჯი მე, რამეს აუცილებლათ ვაჩუქებ. ეს მე ვიცი და ჩემზე უფრო კარგად იცის თვითონ იოსებმა და განა არ ვემართლები? აკი იოსებმა მიბოძა მე თავადიშვილობა. აბა, როგორ დაიჯერებს იოსები, რომ მე თავადი არ ვარ? აბა რა მიგავს გლეხს! ვხუმრობ მე, როცა უარს ვამბობ. ნამდვილი თავადი ვარ, ნამდვილი "კნიაზინ... და იძულებული ვხდები დავრწმუნდე, რომ მართლაც

თავადი ვარ მე. რატომ აქამდი არ ვიცოდი ეს! მე გეტყვით -- თვალად არ ვვარგვივარ და ტანად აი! სიტყვა არ მივარგა თუ პასუხი! და რაკი ასეა ეს, როგორ შევარცხვენ მე ჩემს ბრწყინვალე წოდებას, თავადის სახელს... გავიკრავ ჯიბეზე ხელს და დავუმტკიცებ იოსებ ზაზაძეს, რომ ჯერ კიდევ ბლომად არის ღვთის მოცემული სიმდიდრით სავსე თავადის ჯიბე. შენ თუ ისეთი უხვი ხარ, რომ მე თავადობა მიბოძე, აბა ნახე, თუ მე დაგივარდე შენ სიუხვეში, აბა ნახე!

უცებ ცა მოიღრუბლა და მოიქუშა. ეს იმიტომ, რომ მთის გადაღმიდან შეუმჩნევლად წამოგვეპარა შავი ღრუბელი. ჰაერი შეიძრა. ამ გარემოებამ დააფაცურა, ააღელვა პურით ამწვანებული ფერდო. ყაყაჩოები და პურის თავლები ერთმანეთისაკენ გადაიხარენ და თათბირი გამართეს. კაჭკაჭმა ტყეს მიაშურა, ბელურებმა ჟივილ-ხივილი მორთეს.

- სეტყვა წამოვა, კნიაზო!--შიშ-ნარევი ხმით მეუბნება იოსები.

- თუ წამოვა და წამოვიდეს! - ვიძლევი მე პასუხს. დიახ, თუ

წამოვა, წამოვიდეს, მართალია, სეტყვა საზარალოა, სეტყვა გაანადგურებს ჭირნახულს, ხეხილს, მართალია, რომ... მაგრამ თუ წამოვა,

წამოვიდეს.

რამდენიმე მსხვილი წვეთები დაეცნენ ჩემ წინ. სიბნელე მატულობს, შავი ღრუბლები უფრო და უფრო გვეხვევა. ჩემს ყურადღებას იპყრობს მთისა და ღრუბლის ბრძოლა, რომელსაც ჩემს გაღმით

სერზე ვხედავ. თითქოს ვეებერთელა შავი და უზარმაზარი ფრთებიანი

ფრინველი მოსდევს სინათლეს, სხივს და სხივი გაურბის მას და იქ,

სადაც ამ წუთას ოქროსფერი სხივი კიანთობდა, იქ ეხლა შავი ფრინველი აფარებს შავ ფრთას და აბნელებს. მირბის, მირბის სხივი და

მოსდევს მას შავი ფრინველი, რომ ჩანთქას, ჩაყლაპოს... და სადღაც,

მაღალზე ვიღაც ახვიხვინდა, აღრინდა... ჩვენ უნდა მოვნახოთ საყუდარი, მოვნახოთ საყუდარი, მეტი გზა არ არის, წვიმა თითქმის გვასველებს. ფოთლებით გადახურული კარავის მსგავსი რაღაც ვიპოვეთ და დავდექით. დასჭექა. იოსებმა პირჯვარი გადაიწერა... დაელვა, სულ ახლო დაიკლაკნა ცეცხლის გველი და ისევ დასჭექა.

ისევ იწერს იოსები პირჯვარს და აქეთ-იქით იფურთხება.

მაგარი,

მსხვილი, მსხვილი წვიმა აშხაპუნდა. - ვიმ, გულო, რა
კარგია, რა

კარგია, გენაცვალეთ!

"აგრგვინდა ცა და ღრუბელი ცროდეს ბროლისა
ცვართან,

უცებ მაგონდება მე ჩამოსხმული ლექსი რუსთაველისა. და
მიმაქვს

ჯიბისკენ ხელი. სწორედ ამ დროს ერთმა მსხვილმა წვეთმა
წვიმისამ გამოატანა კარავში, გამოძვრა ფოთლებში, გამოძვრა,
დაეკიდა,

ერთი აკანკალდა, გაივსო და მოწყდა. მოწყდა და შიგ
გვირგვინში

დაეცა რომელიღაც ველურ ყვავილს, რომელიც ობლად
ამოსულიყო

კარავს ქვეშ. დაეცა და მუხლი მოაკეცია მას, ჩააჩოქა.
ცოტათი, ცოტათი ვგრძნობ ტკივილის მსგავსს გულში, მაგრამ
მაგონდება, რომ

ხელში მიჭირავს "ვეფხის ტყაოსანია და ვუწყებ მას
ფურცვლას,

მინდა საჩქაროდ დავხედო ნაცნობ სტრიქონებს:

ნმოწურვილ იყო ზაფხული, ქვეყნით
ამოსლვა მწვანისა,

ვარდის ფურცლობის ნიშანი, დრო მათის
პაემანისა,

ეტლის ცვალება მზისაგან, შეჯდომა
სარატანისან...

ერიჰა-ა! მე ერთი აზრი მეხადება თავში, მე ვფიქრობ, რომ
ეს ლექსი ამტკიცებს, რომ რუსთაველი სწორედ ამ კუთხიდან
არის. მიაქციეს თუ არა მკვლევარებმა ამ ლექსებს ყურადღება?
თუ არა, ძალიან კარგი, მე ვიქნები პირველი. და ამის შესახებ
დავწერ მე, ქვეშ მოვაწერ საკუთარ გვარსა და სახელს და

დავბეჭდავ. და გამიხარდება, როცა ჩემს გვარს დავინახავ დაბეჭდილს. იოსებმა თავადიშვილობა მიბოძა, რუსთაველი კი მიზეზი ხდება იმისა, რომ გაიგოს ჩვენმა ქვეყანამ ჩემი სახელი და გვარი. აი რა ბედი მეწვია მე.

ღრუბლებმა დაიწიეს ქვევით და ჯაჯასავით დააწვენ თავზე არემარეს. ჭექა-ქუხილი არ წყდება. იოსები იწერს და იწერს პირჯვარს, მაგრამ მე ჯერ კიდევ, ჩემსას ვფიქრობ.

ნმოწურვილ იყო ზაფხული, ქვეყნით ამოსლვა
მწვანისა,
ვარდის ფურცლობის ნიშანი...

ეს-კუთხე ცივი კუთხეა. აქ გვიან იწყება გაზაფხული, აქ გაზაფხულის დასასრულს მწვანდება ქვეყანა, გვიან იშლება ვარდი. და

როცა პოეტს დასჭირდა ბუნების გამოცოცხლების აღწერა, ძალაუნებურად იმ კუთხის გაზაფხული ასწერა, რომელსაც იცნობდა

ბავშვობიდან. თუ არა ეს, ის არ იტყოდა ზაფხულის მოწურულში

დაიწყო ქვეყანამ ამწვანებაო. არა, არ იტყოდა. ხომ ხედავთ, მოსაზრება არ მაკლია მე, - აუცილებლად დავწერ ამის შესახებ წერილს,

მოვაწერ სახელსა და გვარს და დავბეჭდავ. მაშინ მიყურეთ მე, რა

ამაყად წამოვავლებ ხოლმე ხელს წამისწამს გაზეთის იმ ნომერს, სადაც ჩემი სახელი და გვარი დაბეჭდილი იქნება!

ნაგრგვინდა ცა და ღრუბელნი ცროდეს
ბროლისა ცვარათა;

ვარდთა აკოცა ბაგითა, მითვე ვარდისა
დართათა...

ხშირი და შეშინებული ზარის რეკა ატყდა,

გაჭირვებული კაცის

ყვირილივით მოაღწია მან ჩვენამდე.

- სეტყვაა, კნიაზ, სოფელში, უყურე, რეკენ!

- რათ რეკენ თუ იცი, იოსებ?

- სეტყვაა და იმიტომ, კნიაზ!

- მერე რეკა რის მაქნისია?

- განა არ იცი, კნიაზ, რათ რეკენ სეტყვის დროს?

- არა, არ ვიცი. რათ რეკენ?

- ბურმა ანგელოზს უნდა გააგონონ, კნიაზ, ზარის ხმა.

-- რა ანგელოზს?

- ბურმა ანგელოზს, კნიაზ.

-- რა არის, იოსებ, ბურმა ანგელოზი?

- ბურმა ანგელოზი, კნიაზ? უთვალო, თვალე-

დამდგარი ანგელოზია...

- აჰ, შენ გინდა სთქვა ბრმა ანგელოზი, მესმის ეხლა...

ვინ არის,

იოსებ, ეს ბრმა ანგელოზი?

- ბურმა ანგელოზი, კნიაზ, სეტყვის ანგელოზია. იმას

მოყავს

სეტყვა, ის მოუძღვის წინ.

- მერმე?

- მერე და ის ბურმაა, ვერაფერს ხედავს. იმას არ

უნდა სოფლის დაზარალება, იმას ტყეში უნდა მოიყვანოს

სეტყვა, მაგრამ გზა

ეზნევა და ხანდახან სოფელს წააწყდება. როცა დავრეკავთ, ის გაიგონებს, სოფელში მივსულვარო და გაბრუნდება ტყისკენ.

თქვენში

განა ასე არ იციან, კნიაზ?

- არა, იოსებ, ჩვენში სეტყვა არ მოდის და თუ

მოდისა ისეთი

სუსტია, რომ ზარალის მოტანა არ შეუძლია.

- იჰ, ბედნიერი ქვეყანა ყოფილა გურია, კნიაზ, მე

მინახავს

გურულები, აქეთ მოდიან. ეს არის, ფიცხი ხალხია...

ზარის ხმა არ წყდება. ჩვენ უკვე მზის სხივები გვეალერსებიან,

იქ კი მოკუმშული და შავი ჯაჯა დასწოლია სოფელს თავს და სჭექს

და ჰქუხს - ყურიც დავსებია. ეტყობა, ბრმა ანგელოზს არ ესმის

ზარის რეკა... არემარე დამათრობელ სუნს უშვებს, პირდაბანილ

ყაყაჩოებს უზაროთ აწითლებიათ ყურები, ბელურები ჟივილ-ხივილით ცმუკავენ. მარგალიტივით დაკიდული წვეთები წვიმისა მიმტაცად კიანთობენ და მე ისევ მავიწყდება ბრმა ანგელოზი, სეტყვა. მე

მესმის რუსთაველის ხმა და მას ვუგდებ ყურს:

ნაგრავინდა ცა და ღრუბელნი ცროდეს ბროლისა ცვარითა;
ვარდთა აკოცა ბაგითა, მითვე ვარდისა დარითა,
უბრძანა: ნგიჭვრეტ თვალითა, გულ-ტკბილად

შემხედვარითა,

მისად სანაცვლოდ მოვილხენ, თქვენთანა საუბარითან.

დიახ, აქაურია. აქაურია რუსთაველი, ჩვენი დიდი პოეტი, ამ ბუმბერაზ ბუნების შვილია ის, სადაც ასე სასტიკად სჭექს ზეცა და ასე ნაზად იცქირებიან ყვავილები. სწორედ აქ ცრის ღრუბელი ბროლის ცვრებს და აქ მინდა ვაკოცო მე ა იმ ყვავილს, ეგერ რომ გაშლილა, პირისახე დაუბანია და არ შეუშშრალებია.

თქვენ გგონიათ იქნება ეს ავთანდილმა აკოცა მართლა ვარდს თინათინის სანაცვლოდ! სრულიადაც არა, ეს თვითონ რუსთაველი იყო. გრგვინვა წამოესწრო მას სეირნობის დროს, სადმე ხის ძირში შეაფარა მან თავი ბროლის ცვრებს და სტიქიონის მძაფრი ღრიალის დროს გაახსენდა მას მისა მზეთა-მზე, მისი თამარ, გაახსენდა, დაიხარა ძირს და აკოცა ვარდს!.. ეს აუცილებლად ასე იყო, მენდეთ მე, იმიტომ რომ... იმიტომ რომ მეც მაგონდება ეხლა ერთი ვინმე, მეც ხშირად ვკოცნი

ხოლმე ყვავილებს, ვესაუბრები მათ და ვეუბნები: "მისად სანაცვლოდ მოვილხენ თქვენთანა საუბრითაა-მეთქი, ღმერთმანი, ასე ვიქცევი... და რა ფსიხოლოგიური სიმართლეა აქ! ცა გრგვინავს, ღრუბელი ცრის ბროლის ცვრებს, შენ კი გული სინაზით გევსება, ის გაგონდება, ვინც ყველას გირჩევნია, ნუთუ არ გამოგიცდიათ თქვენ ეს? განა როდის უნდა გაგახსენდეს კაცს გულის ტოლი, თუ არა ამ დროს!.. თქვენ, თქვენ იცოდეთ, ყვავილებო, თქვენ იცოდეთ, რომ მეც მაგონდება ის, ვინც მიყვარს..." "მისად სანაცვლოდ მოვილხენ თქვენთანა საუბარითა!ნ

ახ, ელენა! ელენა!

მგონი სეტყვა იყო, მგონი იოსები პირჯვარს იწერდა გრგვინვის

ხმაზე, მგონი ვიღაცამ რაღაცა მიაშობ მე ბრმა ანგელოზის შესახებ.

მე კი, მე მიხარია ვიყო მე უზნეო, რა ვუყო, თუ ასეთი ვარ მე! მე

ყველაფერი მიხარია ეხლა. მიხარია, რომ აქ ვდგევარ. მიხარია, რომ

ყველაფერი დასველებულია, ისიც მიხარია, რომ შეყვარებული ვარ

მე, და მიხარია აგრეთვე ისიც, რომ მეთორმეტე საუკუნეში ცხოვრობდა ქვეყანაზე დიდი პოეტი რუსთაველი და რომ ის იყო ქართველი და მეც ხომ ქართველი ვარ... მე მიხარია კიდევ, რომ თამარ მეფე ჩვენი მეფე იყო... ჰო, მართალია, მე და მეფეები ვერ ვართ მოწყობილი, მაგრამ მე მაინც მიხარია, რომ თამარი იყო ქართველი

მეფე. რომ ეხლა ის მეფობდეს, რა თქმა უნდა, ის დედობრივი თვალთ არ შემხედავს, მაგრამ მე რა მედარდება ეს, ის იყო ოდესმე

და ამიტომ მე მიხარია ეს, მე ის მიყვარს... ნეტავი ყველა მეფეები

წარსულში იყვენ, პირობას ვიძლევი, ყველა მიყვარდეს... მე

მიხარია, რომ ეს ქვეყანა ჩემი სამშობლოა. შეიძლება აქ ოდესმე გაუვლია თვითონ რუსთაველს და მეც იმ სურათებს ვუცქერი ეხლა, რომლებსაც ის უცქერდა! შეიძლება ის მაშინ ფიქრობდა "ვეფხისტყაოსნის გმირებზე? და აი, მეც მიჭირავს ხელში მისი წიგნი და მეც

ამ წიგნის გმირებზე ვფიქრობ ამ წუთას. ვიცი მე წიგნები, რომლებიც იმდენათ ახლოა ჩემთან, რომ ხანდახან მიკვირს, რომ ისინი ჩემი დაწერილი არ არის, მიკვირს რომ სხვამ მომასწრო მათი დაწერა ერთი ასეთი წიგნი "ვეფხისტყაოსანიან. თუ რუსთაველი ქმნიდა მას, მეც ვქმნი, მეც სულს ვუდგამ თინათინს, ავთანდილს, ნესტანს, ტარიელს, ნურადინ-ფრიდონსა და ფატმანს, ფატმანს...

ნფატმან ხათუნ თვალად მარჯვე, არ-ყმაწვილი,
მაგრა მზმელი,
ნაკვთად კარგი, შავ-გვრემანი, პირ-მსუქანი, არ
პირ-ხმელი,
მუტრიბთა და მომღერალთა მოყვარული,
ღვინის-მსმელინ....

მე ვიცნობ ფატმანს და მიყვარს მე ის. ასე მგონია, აი, ეს არის

გამოვა-მეთქი ის სტრიქონიდან და დაირით ხელში გამიჩერდება

წინ, აიფარებს ეშხიანად დაირს სახეზე, ეშმაკურად ჩამიცინებს, შეუმჩნევლად ჩამიკრავს ცალ თვალს და მსუქანი თითებით დაჰკრავს

დაირს, გააღვიძებს ლხინს... მე ვიცნობ ფატმანს და მიყვარს მე ის.

და თუ მართალია, რომ შოთა წავიდა ბერად, არა ერთხელ მოელანდებოდა მას ეშმაკი ფატმანის სახით. და ამასთან იმასაც ვერ ვიტყვი, რომ ცოტათი უსამართლოდ არ მოპყრობოდა მას ჩვენი დიდი

პოეტი. რა ქნას იმ ქალმა, თუ მისი შესაფერი ქმარი არ

შეხვდა.

ნმით არ ჯერ ვარ ქმარსა ჩემსა, მჭლე არის და
თვალად ნასი!ნ

მაშ რა ქნას ამ სისხლითა და ხორციით სავსე ქალმა,
თუ ქმარი

არ შეხვდა შესაფერი! განა მას აკლია სილამაზე? აკლია
გამბედაობა? კეთილშობილება აკლია? რად, რად უწოდა მას
ყვავი რუსთაველმა? დიდ პოეტს არ შვენის ეს! უსამართლობაა,
როცა ნესტანისა და თინათინის სხივში უნდათ გააქრონ
ფატმანი, დიდი უსამართლობაა... დიახ, უსამართლობაა ეს,
მაგრამ აი, ამის შესახებაც დავწერ მე, ჩემს საკუთარ სახელსა
და გვარს მოვაწერ ქვეშ, დავბეჭდავ, შევებრძოლები
უსამართლობას... მაშ!

ღმერთმანი, ეს იოსები დაუფასებელი თანამგზავრია,
როგორ

სდუმს, როგორ სდუმს დალოცვილი, არ მიშლის ვიფიქრო,
ვიმხიარულო, დავისვენო. დაუჭერია კბილები რაღაც
ჩხირისთვის და წუწნის მას. მხოლოდ ხანდახან გამოუშვებს
კბილებში რაღაც ზმუილის

მაგვარს. ღიღინებს, ან იგონებს და მოთქვამს თავის
დაკარგულ "სონა-კამეჩუნ. მაგრე, მაგრე, იოსებ, ჩემო
მეგობარო, მე ეხლა შენთვის როდი მცალია, მე ვუცქერი იმ
სურათებს, რომელთაც ერთ

დროს უცქეროდა პოეტი რუსთაველი, ვფიქრობ იმის
გმირებზე. ის

ბედნიერი კაცი იყო, მისი ნაცნობი ქალი ასე ეუბნებოდა
სატრფოს:

ნბედითი ბნედა, სიკვდილი რა მიჯნურობა
გგონია?

სჯობს საყვარელსა უჩვენო საქმენი
საგმირონიან...

მაგრამ არც მე ვარ უბედური. მეც მინახავს ასეთი ქალები, მე

ვიცნობ მათ, მე მეგობრები მყავს იმათი რიცხვიდან, მაშ, - ისინი

გმირებს ეძებენ - ჩემი მეგობრები! ისინი როდი მისტირიან ომში მიმავალ ვაჟკაცებს, კალთაში როდი ეკიდებიან, არამედ მხარდამხარ უდგებიან, ეხმარებიან. ისინი იზიარებენ ჭირსა და ლხინს, ისინი ცოცხლობენ და კვდებიან მათთან ერთად. ხმალით ხელში ნახავ იმათ, და ბორკილებით ფეხებზე კიდევ. საწერ სტოლთან და პაწია ბავშვებთან ანა-ბანით ხელში, ფაბრიკა-ქარხნებში და ტრიბუნებზე გადაეყრები მათ... მე ვიცნობ ასეთ ქალებს, ისინი ჩემი მეგობრებია, ამხანაგებია, ამხანაგებია ჩემი და მიხარია, მიხარია მე ეს, მე ბედნიერი ვარ, მე ძლიერი ვარ, მე შეყვარებული ვარ. და მე არ მეშინია არც სეტყვის, არც ბრმა ანგელოზის. მე მოვიტან დიდ ზარბაზნებს, წამოვდგამ მათ მაღალ მთებზე და კი არ დავრეკ, ზარბაზნებს დაუშენ ბრმა ანგელოზს, წასვლას როდი ვთხოვ, გავდენი მას... მე არაფრის არ მეშინია, არაფრის. და მიხარია, მიხარია მე...

ღამეა. და ლუსკუმა ბნელში ვარსკვლავები გვიქნევენ თვალს.

ქვეშ დიდი და სქელი ტყავი გვიგია, შეიძლება "სონა-კამეჩისნ ტყავი იყოს კიდევ. გულაღმა ვწევარ და მაღლა ვიცქირები. მთვარე

არ ამოდის და ვარსკვლავებს უხარიათ - მათია ზეცა. გარშემო კი

ბნელა, ბნელა, თითქოს არც არაოდეს მზე ყოფილიყოს და არც ეს

ვარსკვლავები ციმციმებდნენ ზეცაზე. სადღაც ძაღლები მოწყენილათ ლაყბობენ, სადღაც ჭოტი ჰკვივის, იძახის. ვიცნობ მე ამ სიბნელეს და ამ ძაღლების ლაყბობას, გამომიცდია ის. კუდიანებითა და

ჭინკებით სავსე იყო ასეთი ღამე ჩემთვის ერთ დროს.

ვეებერთელა

მუგუზლით ხელში დადიოდა მაშინ მეწიეთის შავ ტყეში
"ტყეთა

მეფენ და მიერეკებოდა თავის ჯოგს. რა იქნენ ეხლა ნეტავი
ისინი,

სად წავიდნენ? ისევ იქ არიან, თუ გადაიბარგენ სადმე? რა
დაუძინებელი მტერი იყო ჩემი ჭინკა ერთ დროს? აბა ერთი
გამეველო ჩვენს

გადაღმა ღელეში, სადაც ჭინკები ცხოვრობდნენ!
თვითეულმა მათგანმა იცოდა ჩემი სახელი. გამოდიოდნენ ღამით
ღელის ნაპირას, ჯდებოდნენ ქვებზე და მელოდებოდნენ მე. და
რომ გავბრიყვებულიყავი

და ღამით გამეველო იქ, ასტეხდნენ ისინი სიცილ-თამაშს,
შემომეხვეოდნენ ირგვლივ და ჩამითრევდნენ ქვევით. მაგრამ
ვერც ერთხელ ვერ

დამიმარტოხელეს, რაც ისეთი სულელი ვიყავი... ეხლა ვის
აშინებენ

ისინი, ვის ემახიან? უწნავენ თუ არა ფაფარს სამოვარზე
გაშვებულ

ცხენს? და კუდიანი? ჩემი საკუთარი თვალიო მინახავს მე
ის. თვალები ჩავარდნილი ჰქონდა მას, ძვალ-ტყავა, რგოლივით
წელში მოხრილ და სახედამჭკნარ დედაბერს.. და ერთად-ერთი,
შავი ბინძური

წინა კბილი ცხადჰყოფდა, რომ ის იყო კუდიანი. მისი
სახელი იყო

ხვარამზე. იმას უყვარდა კატად გადაქცევადა ღამით
სოფელ-სოფელ

სიარული, ერთს გულს ამოსჭამდა - სულ ახალგაზრდა
ყმაწვილს, მეორეს ბაიასავით გააყვითლებდა. თუ ძროხა ხბოს
დაბადებდა და ამ დროს ხვარამზე წააწყდებოდა, ან ის ძროხა
გადაიჩეხებოდა კლდეზე, ან ხბო მოუკვდებოდა, ან ძროხას რძე
შეაშრებოდა. დილით ადრე თუ ხვარამზეს გადაეყრებოდი, იმ
დღეს ხეირს ვერ ნახავდი. და ჩემი დაუძინებელი მტერი იყო
ის, განსაკუთრებით მას შემდეგ, რაც მე საჯაროდ მას კუდიანი

დავუძახე და ამას გარდა, ერთხელ კიდევ მას მოვპარე მსუქანი ნესვი. სამაგიეროდ ისეთი მაგარი ციება შემყარა, რომ მთელი ზაფხული ვიწეი და, ვინ იცის, რამდენი ჩიტის ბუდე გადამირჩა. პირველ სექტემბერს, კუდიანობა ღამეს, ის მზის ჩასვლასთან ერთად იძინებდა და ზარბაზნის ხმაც კი ვერ გააღვიძებდა მას. ამ ღამეს ის უნდა მისულიყო როკაპთან, კუდიანების დედოფალთან. და თან რაც უნდა მოსვლოდა, პატარა ბავშვის გული უნდა წაეღო. რამდენჯერ გამიგონია მე ამ ღამეს კუდიანების ფრთის ცემა - დაფრინავდენ წყეულები, რა არის, ვინმე ბავშვის გული ჩავიგდოთ ხელშიო. მაგრამ ჩვენც არ ვიყავით გულხელ დაკრეფილი. დილიდანვე ვაგროვებდით ჩვენ ბალახბულახს, ხმელ წკეპლებს. ვიწეპავდით ყურის ძირებთან თმებს თაფლის სანთლით, და დადამდებოდა თუ არა, ავარდებოდა ეზოში ალი, გავარდებოდა თოფი...

- ჰაუ, კუდიანებო, ჰაუ! თქვენი სვით და თქვენი ჭამეთ, ჩვენსას ჯვარი დაგვიწერეთ! ჰაუ, კუდიანებო, ჰაუ!
და ნათლად, გარკვეულად მესმოდა მე, თუ როგორ შემოჰკრა

კუდიანმა ფრთა ფრთას და ჩვენი ეზოდან გაფრინდა. რა ჰქენი,

ხვარამზე, ვერაფერი წაიღე ხომ! ჰაუ, ჰაუ, შე კუდიანო, შენ! თმა

შეწებილი მაქვს, ცეცხლი მინთია და მამაჩემმა მარტინის თოფი

გესროლა, რას დამაკლებ ხვარამზე!..

დიდიხანია დაგშორდი შენ, ჩემო სოფელო! მაგრამ თითქოს ეხლა მანდ ვიყო და მანდ ვსუნთქავდე... მოკვდა ხომ საბრალო, შეურაცხყოფილი ხვარამზე? გყავს თუ არა შენ მისი თანამდებობის

აღმასრულებელი სხვა ვინმე? ჭინკები მელოდებიან თუ არა ლუგუბას ღელეში? "ტყეთა მეფენ ვეებერთელა მუგუზალით ხელში მიერეკება თუ არა თავის ჯოგს მეწიეთის შავსა და ვერან ტყეში?

ძაღლები მოწყენილად ლაყობენ რაღაცას შესახებ,

ჭოტი გაჰკვივის, სიბნელე მჭიდროდ გვახვევია გარს მე და
ოსებ ზაზაძის

მეზობლებს რომლებიც გვეწვივნენ ჩემი, უცხო სტუმრის,
პატივსაცემლად. სანამ მე გულაღმა ვწევარ და არ ვინძრევი,
არც ისინი

ამბობენ რასმე, აბოლებენ ჩიბუხებს და თუ დაახველებენ
ხოლმე

ხანდახან. მაგრამ მე გავინძერი, ფეხი მოვლუნე, დავახველე.

-- რა ბნელი ღამეა! - დავილაპარაკე მე.

- დიახ, ბნელი ღამეა, კნიაზ! - ამბობს ერთი.

- მთვარე შუაღამემდღი არ ამოვა ამეღამ, - უმატებს

მეორე.

- კნიაზ, ვაინა არ იქნება ვითომ? - მე ხმაზე ვატყობ,
რომ ამ

კითხვას მამლევს გიორგი გელაშვილი, რომელიც
ჯარისკაცად ნამყოფია და იაპონიის ომშიც მონაწილეობა
მიუღია, რის გამო ის

ხშირად ლაპარაკობს ომზე და პოლიტიკაზე.

- არა, არ ვფიქრობ, რომ ომი მოხდეს, - ვეუბნები მე.

- ვა, კნიაზ, მაშ გადავყლაპოთ უნდა ეს სირცხვილი?

- რა სირცხვილი?

- აი ი ვართათური რო წაგვართვეს, შევარჩინოთ
უნდა? ლევანიანი, მუქტენი არ უნდა დავიბრუნოთ უკან?

-- თუ ასე იყო, წინეთ რად დაანებეთ? - ვეკითხები
მე, ძლიერ

დაინტერესებული, პატრიოტს, რომლის არსებობა ამ
კუთხეში მაინც

ვერ წარმომედგინა.

- განა ჩვენ დავანებეთ, კნიაზ!

- მაშ ვინ?

- ღენერლებმა გაგვიდეს, აი იმათი, უკაცრავად,
კნიაზ... - და

მწარედ, მწარედ აგინებს ის გენერლებს. - დაქრთამეს
ყუროპოტკინი, სამი ვაგონი ოქრო მისცეს... განა ასე არ იყო,

კნიაზ?

- არა, არ ყოფილა ასე, გიორგი, არავის კუროპატკინი არ მოუქრთამავს, დაამარცხეს ის მხოლოდ უფრო ნიჭიერმა და უფრო მომზადებულმა მტრებმა.

-- ისე ამბობ, კნიაზ, თითქო არ ვიცოდე... თუ ასე იყო, რატომ

ჩამოახრჩვეს ის?

- ვინ?

- ვინ და ყუროპატკინი. გათავდა თუ არა ვაინა, იგი და ტესელი, ორივე ერთ სტოლბაზე ჩამოკიდეს დვაცათ ჩეთირე ჩასა...

განა ასე არ იყო, კნიაზ? ჩვენც გაგვიგონია ცოტა ქვეყნის ამბავი!

გიორგის ხმაში გამარჯვებისა და ჭეშმარიტების ღრმა ცოდნის

ნოტები გამოისმა. და მე აღარაფერი ვუთხარი მას.

დამიჯერებდა

ვითომ, რომ მეთქვა, რომ კუროპატკინი მშვენივრად გრძნობს თავს

და რომ მან დაბეჭდა ამას წინეთ ვეებერთელა წიგნი, სადაც ამტკიცებს, რომ თუ ჯარისკაცებში როზგით სასჯელს შემოვიღებთ, ებრაელებს ჯარში არ გავიწვევთ და კორესპონდენტებს ბრძოლის ველზე არ დავუშვებთ, მომავალ ომში აუცილებლად გავიმარჯვებთო...

მე მგონია, არ დამიჯერებდა გიორგი ამას და არც მე ვუთხარი რამ...

ძაღვები ისევ ლაყბობენ სოფელში, ჭოტი არ დაიღალა და სიბნელე არ კლებულობს, შორს, ?ორს ციმციმებენ ვარსკვლავები, თვალებს მიქნევენ და თითქოს მეუბნებიან რაღაცას, რომელიც მე ვიცოდი ერთ დროს და ეხლა აღარ ვიცი, ენაზე მადგია და არ მაგონ დება. და არ ვიცი რად, მინდა ავდგე ახლა, შევიდე თბილსა და განათებულ ოთახში, მივუჯდე საწერ სტოლს და დავწერო წერილი, მივწერო ვიღაცას რაღაცა, დიდხანს, დიდხანს ვწერო. განა არ გამო

გიცდიათ თქვენ ეს? არ დაგიწერიათ ღამე წერილი, მოწყენილი, სევდიანი, სიყვარულით სავსე წერილი? და არ დაგიხევიათ დილით ის წაუკითხავად? დილით აუცილებლად გაგიკვირდება, რომ ეს წერილი დასწერე შენ, და იმას არა თუ არ გზავნი, არც ინახავ, ხევ... მინდა მე შევიდე თბილ, განათებულ ოთახში, შევიხსნა წელზე, გავიხსნა გულზე, ამოვიდო თავ-ქვეშ ხელები და გულაღმა გაწო ლილმა ვიოცნებო. და ამ დროს ყრუ, გულშემზარავი ღრიალი იძულებულს მხდის ზე წამოვიჭრე...

- მიშველეთ, მიშველეთ, მკლავენ!

- რა ამბავია? ვის ჰკლავენ? - ვიძახი მე.

- არაფერია, კნიაზ, ეს გიჟია დაბმული და ის

ყვირის... ჩვენი

მეზობლისას არის... - და წყნარი, დამწვიდებული კილო მისი მეც

მამშვიდებს რამდენიმედ, თუმცა გული ისევ სცემს აჩქარებით.

- ეჰ, რა კარგი ბიჭი იყო საცოდავი და ასე კი გაფუჭდა, ამბობს მეორე.

- როდის გაგიჟდა?

- ერთი წელი იქნება.

- რად არ ექიმობენ, განა არ მორჩება?

- ვინ იცის, შეიძლება მორჩეს კიდევ, მაგრამ...

- ღარიბები არიან?

- არა, არც იმდენად ღარიბები არიან, მაგრამ...

- მაგრამ რა?

- რა ვიცით, კნიაზ, ჩვენ ბნელი ხალხი ვართ...

უბნობენ, გიჟის

მორჩენა ცოდვა არიო.

- ვინ უბნობს?

- მოლები უბნობენ, კნიაზ...

- მერმე და რა ცოდვა არის გიჟის მორჩენა?

"ო-ხ, ო-ხ! მიშველეთ, მომკლა, მომკლა!ნ

- ის ცოდვა არის, კნიაზ, რომ როცა გიჟს არჩენენ,

იმის მა გიერ მეორე ვინმე უნდა გაგიჟდეს, ერთის სიგიჟე მეორეს უნდა

გადასცენ, ისე თურმე არ შეიძლება. და ეს კი დიდი ცოდვაა, კნიაზ...

ასე უბნობენ მოლები.

- შეიძლება პირუტყვსაც გადასცე სიგიჟე, მაგრამ ესეც ცოდ ვაა, პირუტყვიც ღვთის გაჩენილია! - ამბობს მეორე.

- ვინ ექიმობს გიჟებს აქეთ?

- მოლები ექიმობენ, კნიაზ... მაგრამ არ უყვართ მათ ეს ხელობა, ცოდვა არიო.

"მიშველეთ! მიშველეთ!ნ..

- სად არის ეხლა ის გიჟი?

- თავლაში ბოძზე აბია.

- მარტოა?

აბა გიჟთან ვინ მოიცდის, კნიაზ!

ბნელა. ძაღლები ლაყობენ, თუმცა ამ ერთი წუთის წინათ, როცა პირველად მოისმა გიჟის ძახილი, იმათ გაბრაზებული ყეფა ასტეხეს. აყაყანდნენ, მაგრამ ჩქარა მიანებეს თავი ზედმეტ სიფიცხეს,

ალბათ, შეჩვეულნი არიან და ისევ განაგრძობენ შეწყვეტილ საუბარს

ძაღლურ ენაზე. ვარსკვლავები კვლავ მიქნევენ თვალს და მე ეხლა

გულში მეპარება ზიში, სიბრალული და მწვავე შეგნება, რომ უღონო, სუსტი, საცოდავია ადამიანი... და კიდევ შენ მაგონდები, ჩემო

ძვირფასო!

"მიშველეთ! მიშველეთ, მკლავენან!..

- დღისითაც ყვირის ის აგრე?

- არა, კნიაზ, დღისით ეშმაკი არ ელანდება მას.

დღისით იმას

სძინავს უფრო.

- რა მიზეზით გაგიჟდა ის, არ იცით?

- როგორ არ ვიცი, კნიაზ... ის თათარია და თათრების სასაფლაოზე გაგიჟდა.

- ეს როგორ?

- მკვდარმა გააგიჟა, კნიაზ, მისმა ძმამ გააგიჟა.

- როგორ თუ მკვდარმა, მე ვერ გავიგე.

- ძმა შემოაკვდა მაგას, კნიაზ. უბრალო რამეზე

წაიკიდნენ და

შემოაკვდა ძმა. და როგორც წესი დამარხეს მკვდარი.

- მერმე?

- მერმე, კნიაზ, ერთ ღამეს მკვლელს, აი, ეხლა რომ გიჟია,

იმას სასაფლაოზე გავლა მოუხდა, საფლავზე კი ძმა დახვდა. ამომძვრალიყო მიწიდან ძაღლის სახით და რომ დაინახა მკვლელი, დაეტაკა მას. ამაზე გაგიჟდა, ერთ კვირაში გაგიჟდა.

- როგორ თუ მკვდარი ამოსულიყო მიწიდან, განა ეს შეიძლება?

- თათრები, კნიაზ, ურჯულოებია და იმათში შეიძლება ეს

ქრისტიანებში არ შეიძლება. თათრის მკვდარი ღამ-ღამობით ამოდის მიწიდან. იქცევა ძაღლად, ან კატად და ერჩის ადამიანს, ყველაზე უფრო - თავის წინანდელ მტერს. გათენებამდე დადის ის და

მერე ისევ მიძვრება საფლავში. თუ წვიმა მოდის, ან ცვარიანი ღამეა. მაშინ ვერ ამოდის ის ზევით, წყლის ეშინია, იმიტომ, კნიაზ, რომ წყალში იესო ქრისტე მოინათლა. ამიტომ არის, რომ თათრები, თუ კი შესაძლებელია, სასაფლაოს წყალს გაღმა აკეთებენ.

ნმიშველეთ! მიშველეთ, მომკლესნ.

- და მერმე თქვენ ქრისტიანებს გჯერათ ეს?

- მე თვითონ ჩემი თვალით ვნახე, კნიაზ, სამი ძაღლი თათრის

საფლავზე შუადამის დროს, თათრულად ლაპარაკობდნენ და რომ

დამინახეს, გამომიდგენ. მოვასწარი პირჯვრის გადაწერა და გავიქეცი... კინალამ მოვკვდი შიშით.

- მაშ მოკლულმა ძმამ გააგიჟა, თქვენი აზრით?

- იმან, კნიაზ!

- ეხლა ამოდის თუ არა ის მიწიდან?

- ეხლა ვეღარ ამოვა, კნიაზ.

-- რატომ?

- რატომ და მოლამ თავი მოსჭრა მას.

- ვის, მკვდარს მოსჭრა თავი?

- ჰო, მკვდარს... მეორე დილასვე წაიყვანეს მოლა

საფლაოზე

და მოთხარეს საფლავი. ამოიღეს მკვდარი და დადვეს.

შეულოცა

მისებურად მოლამ, უთხრა რაღაცა და შემდეგ მოსჭრა მას თავი.

მოსჭრა თავი და ამოუდვა ის ლაჯებში...

- სადა?

- ლაჯებში, კნიაზ, ფეხსა და ფეხს შუა... ასე უნდა ეს,

თორემ

ისევ ამოვა მიწიდან მკვდარი. ამოუდვა ლაჯებში და ისევ დამარხა...

მაგრამ იმ ურჯულომ თავისი მაინც მოასწრო, კარგი ბიჭი იყო მისი

ძმა, და გააგიჟა კი...

ვარსკვლავები იცინიან, ძაღლები განაგრძობენ ლაყბობას, მე კი

ტანში მაჟრჟოლებს, მე მცვივა. მე ეხლა მსურს გავეხვიო საბანში,

მჭიდროდ, მჭიდროდ შემოვიკრა ის ირგვლივ. დავხუჭო თვალი და

ვიფიქრო, რომ მე განათლებული კაცი ვარ, რომ მე, მე ვიცი გეოლოგია და ასტრონომია, რომ მე ვიცი ისტორია და პოლიტიკური

ეკონომია, რომ მე მებრძოლი ვარ და არ მეშინია არაფრის.

რომ ამხანაგები მყავს მე, წევრი ვარ ძლიერი პარტიის,
რომელმაც ქვეყანა

უნდა დაიპყროს, გააბედნიეროს. მინდა ვიფიქრო, რომ
შეყვარებული ვარ მე. და ამის მაგიერ თვალწინ მიდგება
თავლაში, ბოძზე მიკრული გიჟი. ვხედავ მოკლულ ძმას მისას.
ვხედავ გათხრილ სამარეს.

ვხედავ მოლას, ტიტველი მკლავით და მჭრელი დანით
ხელში. ვხედავ მოჭრილ თავს, ლაჯებში უშნოთ და
სამარცხვინოთ ამოდებულს... ვხედავ კბილებ-დახჭენილ ძაღლს,
ძმის მკვლელს რომ მოსდევს და მსურს, ძაღას ვატან თავს არ
ავასრულო ეს სურვილი, მსურს მეც დავიყვირო:

- გვიშველეთ! გვიშველეთ-მეთქი!

ვიწვევ საყვარელ სურათებს, ვიწვევ ამხანაგების სახეს
ბორკილებით ფეხებზე. ვიწვევ იმათ იმედითა და შეუდრეკელი
რწმენით

სავსე თვალებს, ვიწვევ ყველას, ვინც მიყვარს და ვისაც
ვუყვარვარ

მე და გულში კი მსურს ავდგე და დავიძახო, და ვიყვირო:

- გვიშველეთ! გვიშველეთ!..

ვარსკვლავები კი იცინიან ცაში, ძაღლები ლაყბობენ,
გარშემო

ბნელა და ჭოტი გაჰკვივის. სად არის მზე? სად არის
მთვარე, სად

არიან ყვავილები, სად, სად ხართ თქვენ, რომელნიც
მიყვარხართ,

რატომ არ ხართ ეხლა აქ? ვარსკვლავები იცინიან ცაში, რა
უხარიათ

მათ, რა უხარიათ?..

უჰ, რა ცუდი ღამე გავატარე, რა საშინელი სიზმარი
ვნახე წუხელის მე. სადღაც გიჟი ყვიროდა წუხელის და მე
მითხრეს - ძაღლად ქცეულმა მის მიერ მოკლულმა ძმამ გააგიჟა
ის. შეიძლება

მორჩეს, მაგრამ ცოდვას გიჟის მორჩენა, მოლები ასე

ამბობენო. ასე

მესიზმრა მე წუხელის, როცა საშინლად ბნელოდა
ირგვლივ, მთვარე არ ჩანდა, ძაღლები ლაყობდნენ სოფელში
და ჭოტი გულმოსაკლავად გაჰკიოდა. და მე გული მომეკუმშა,
მე სიცივე ვიგრძენ

და მარტოობა მაშინ, მე თბილი ოთახი, განათებული
ოთახი მომენატრა... ეხლა კი, ეხლა ვიცი, რომ ყოველივე ეს
იყო მოჩვენება,

ზმანება. ვიშ, რა დილაა, რა დილაა, ღმერთო ჩემო!

და მე ჩიტს ავასწარი ამ დილას, საჩქაროდ ავდექი. მე
თეთრი

აბრეშუმის ბლუზა ჩავიცვი და თეთრი ქუდი დავიხურე.

გავიქეცი

წყაროზე და დიდხანს, დიდხანს ვეთამაშე ჩუხჩუხა

წინწკლებს. არ

მოვუცადე იოსებს და გზაზე გამოვედი. ვიარო მინდა მე
ეხლა, ვიცქირო მინდა გარშემო, შევუერთდე მინდა ბუნებას,
გავქარწყლდე,

გავქრე შიგ, ნიავივით გავიფანტო. სალამი, სალამი, ზეცავ,
ჩემი ქვეყნის უძირო ზეცავ, სალამი თქვენ, მაღალო მთებო,
სალამი, ბუნებავ!

სალამი, სალამი, წმინდა და ჯანსაღო ჰაერო, სალამი შენც,
წყნარო

ნიავო - თქვენი შვილი ვარ მე. მიიღეთ ჩემი სალამი!

ბელურა ამიფრინდა წინ, შემოჯდა ქლიავის ტოტზე,
გაიწმინდა

ბუმბულზე ნისკარტი, შეცმუკდა, შეხტა და დამელაპარაკა,
სალამი

მომცა.

- დილა მშვიდობის, ჩემო ბელურა, დილა მშვიდობის!
გისურვებ გადარჩენოდე ქორის კლანჭებს... დილა მშვიდობის!

- ჭივ! ჭივ! ჭივ! - შემომძახა მან და გადაფრინდა. რა
ახირებულია გურულები, ღმერთმანი, აბა საიდან გამოიგონეს,
რომ ბელურა ჩიტი რომ შემოგძახებს, ცუდის

მომასწავლებელიაო... მშვიდობით, ჩემო ცქვიტო, შენ შესახებ მე არ მჯერა გურულების სიტყვები.

მზე არ სჩანს, მაგრამ აღმოსავლეთს ლოყები უკვე აუწითლდა,

თხელი, მსუბუქი ნისლი მიდის მაღლა, იფანტება. სადღაც მაღალ

ფერდობზე ცხვრის ჯოგი წამოიშალა. მეც მაღლობზე მინდა ავიდე

ამ დილას, გული იქით მწევს. გული სავსეა სიცოცხლითა და ხალისით, გული ჩქარობს - წინ! წინ! წინ! წინ! სად მივდივარ! ვისთან

მივდივარ! წინ მივდივარ, მაღლა მივდივარ, გულს მივყევარ და მას

მივყვები, ის მაჩქარებს - წინ! წინ! წინ! წინ!

ფართო გზაზე დინჯად მოაბიჯებს დიდ-ყურა მოგზაური, რომელსაც მაჰმადიანი ამოდგომია გვერდში. გავუსწორდი მე იმათ, ასწია დიდ-ყურამ თავი და შემხედა მე. და ალბათ, მიხვდა, რომ უცხო

ვიყავი ამ კუთხეში მე და აუცილებელ საჭიროებად დაინახა შემთხვევის შესაფერი სიტყვით მოემართა ჩემთვის. დაალო პირი და დასძახა. კარგა ხანს და გულდადებულად ილაპარაკა მან, გამოსთქვა თავისი სიხარული ჩემი ნახვის გამო, ზემდეგ გრძნობა მოერია, აღელდა, გული აუჩვილდა და თითქოს კვნესით დაათავა გრძელი სიტყვა.

შევჩერდი. არ ვიცოდი, მომეხადა თუ არა ქუდი, მომემზადები. თუ

არა საპასუხო სიტყვა, თითქოს მიმიხვდა ორატორი გულის ფიქრს

და მოინდომა უხერხულ მდგომარეობიდან გამოვეყვანე. გაათავა

თუ არა სიტყვა, მსწრაფლ ჩაღუნა თავი, ერთი ამოიოხრა და გადადგა ნაბიჯი - სრულიადაც არ მქონია აზრად სამაგიერო სალამი მიმელო შენგანო. და შეუდგა თავის ნაბიჯის თვლას. მისი თანამგზავრი ჯერ კიდევ დგას და მათვალიერებს.

- სალემ ალეიქუმ, დოსტი! - ვეუბნები იმას და ქუდს ვუხდი.

- ალეიქუმ სალემ, ალა! - ზრდილობიანად მამლევს პასუხს ის

და გულზე ხელს იდებს. თვალეში ვატყობ, რომ გააკვირვა და თან

ასიამოვნა მას ჩემმა სალამმა. ხუმრობა ხომ არ არის, თეთრი, ლამაზი შლიაპა მახურავს მე თავზე, თეთრი აბრეშუმის ბლუზა მაცვია,

აბრეშუმისავე ჯინჯილოებიანი სარტყელი მარტყია წელზე და შავი

მაუდის შარვალი მაცვია წაღებს ზევით. ბლუზას ქვეშიდან მოჩანს

საათის ძეწკვი, რომელზედაც ჰკიდია რწმენის, იმედის და სიყვარულის სიმბოლო. ხუმრობა ხომ არ არის, ასეთი კაცი სალამს აძლევს

მას!

- სადაური ხარ შენ, დოსტი?

- ქორისხევიდან ვარ მე, ალა.

- სად მიდიხარ?

- ბორჯომში.

- გამარჯვებით, გზა მშვიდობისა... - და მე მინდა

გადავიარო

გზა, აღმისკენ დავიკავო პირი. მაგრამ ეხლა თვითონ იმას სურს დაიკმაყოფილოს ცნობისმოყვარეობა.

- შენ სადაური ხარ, ალა?

- გურული ვარ, დოსტი, მე.

- სად მიდიხარ, ალა?

- თქვენი ქვეყანა მინდა ვნახო...

ცოტათი გაკვირვებით ამხედ-დამხედა მან, მაგრამ რაც

იფიქრა,

არ მითხრა, შევატყვე.

- მშვიდობით, ალა, კეთილი იყოს შენი გზა...

- მშვიდობით, ძმობილო!..

მე ვიცი, რომ წმინდა გულით, გულწრფელად
დამილოცა მან

გზა, რომ უბრალო ზრდილობიანობის შედეგი არ იყო ეს.
და

მრწამს რომ არ გაივლის ეს ლოცვა უბრალოდ. და გული
მხიარული მაჩქარებს - წინ! წინ! გული მაჩქარებს...

ვიშ, რა დილაა, რა დილაა, ღმერთო ჩემო! და რას
მიცინიან

ნეტავი ეს ყაყაჩოები? რად ასწითლებიათ აგრე ლოყები?
მიცნობთ?

გინახავართ ოდესმე? მნახავთ კიდევ?.. ას, ეს ვინ მოიტანა
აქ ეს

თვალები! ვისია ეს თვალები? ჩემი ნაცნობი თვალებია ია!
რა უნდოდათ აქ, რა უნდოდათ, რად მიცქერით თქვენ ასე
ნაზად და ასე მოწყენილად? ეს ცრემლები რა არის? იტირეთ
განა? ვის სტიროდით?

ვინ გაწყენინათ თქვენ, მშვენიერებო, რას გერჩოდათ? თუ
შეყვარებული ხართ, რად სტირით? აკი მეც შეყვარებული ვარ,
მაგრამ არ

ვტირი მე. თუ არ უყვარხართ იმას, ვინც თქვენ გიყვართ,
რად სტირით, მე რად არ მომზამავთ! გიხაროდეთ უნდა, განა
ყველა ტკივილი მწარეა? განა ყველა ტანჯვა სადარდელია? ნუ
სტირით, მოიწმინდეთ ცრემლები, ასეთ დილას განა ცრემლები
შეფერის? რას აქნევთ თავს? ეს ვინ შრიალებს, ვინ
ფურჩულობს? ნიავია ეს თუ სხვა

ვინმე? აბა დაუგდეთ ყური, რას ამბობს ის? ჰო, რას
ამბობს... საუკუნეების სიღრმიდან მოაქვს მას ხმა - ძახილი,
საუკუნეების სიღრმიდან გვეფურჩულება ის: -- ძლიერია
სიყვარული, ვითარცა სიკვდილი. დიდნი წყალნი ვერ
დააქრობენ იმის ცეცხლს და დიდნი

მდინარენი ვერ წალეკენ მას - ძლიერია სიყვარული,
ვითარცა სიკვდილი...

ძალიან კარგი, ძალიან კარგი, მაგრამ ტკბილია
სიყვარული

ამასთანავე, ვითარცა სიცოცხლე - განა ყოველივე ტკბილი მწარეა,

განა ყველა ტანჯვა უარსაყოფია? თუ გიყვართ, რად სტირით, მე

მომბაძეთ, მხიარული იყავით, თუ გიყვართ!..

ვიშ, რა დილაა, რა დილაა, ღმერთო! მზემ გადმოიხედა და მომეალერსა, თვალეში მაკოცა, სხივები შემომაპნია. სალამი, სალამი მზის სხივებს, სალამი მზეს... რა დროს დარდია, სალამი, დიდება მზეს, რა დროს დარდია, ქებათა-ქება მზეს!.. გული იშლება, იფურჩქნება. გული ცელქობს. და მე მსურს ეხლა... რად, რად არ შეგვიძლია ვიყოთ ჩვენ როგორც ბავშვი, როგორც ოთხი-ხუთი წლის პატარა!

მე მსურს ეხლა შევხტე, შევვარდე, მინდა გავშალო ხელები და ჩამოვიარო, ავცეკვდე, ავცეკვდე და ვიმღერო, ქვეყანა გავაკვირო. სალამი, სალამი მზის სხივებს, სალამი მზეს, სალამი სიცოცხლეს! რად,

რად არ უნდა ვიყოთ ჩვენ როგორც ბავშვი, რა სირცხვილია მათი

მიბაძვა! აბა კითხეთ ბავშვს, თუ რად გაიქცა, რად გაშალა ხელები

და წკრიალა ხმით შეიძახა, როცა მინდორში გავიდა და ყვავილები

დაინახა! აბა კითხეთ, რად წაიქცა ის და გადაკოტრიალდა, რად გაუბრწყინდა მას თვალეში! არც კითხავთ ხომ და არც დასცინებთ! მაშ,

რად არ უნდა ვიყოთ ჩვენ, დიდები, ისე როგორც ბავშვი! რად არ

სცინით პაწია, ხუმარა კვიცს, როცა მხიარული ჭიხვინით ყრის ის

კვინტებს, გადადის ბუქნას ბუქნაზე, დგება წინა ფეხებზე და შემდეგ მიფრინავს, მიფრინავს?.. რად არ სცინით შაშვს, როცა ის გალობს გზა-შარაზე? რად არ უნდა ვიყოთ ისე, როგორც შაშვი, როგორც ფრინველი, როგორც ყველა სულიერი? რა მაკავებს ეხლა მე,

რომ სურვილი სისრულეში არ მომყავს? მე მსურს ეხლა ავიდე აი,

იმ მაღალ ხეზე, გადმოვაჯდე მას წვერში და გადავძახო იქიდან,

რაიმე ლექსი ვთქვა - რად არ შემიძლია მე ეს, რა მიშლის! მე

მსურს გზა შევუკრა ამ პაწია რუს, შევგუბო წყალი, შემდეგ გავშალო ის და ყიჟინით გავდიო მღვრიე ტალღებს. მე მსურს ავაგო პაწია წისქვილი და ჩალის ბორბალი ავატრიალო - რად არ შეგვიძლია

ვიყოთ ისე, როგორც ბავშვი?..

ეჰ, ძმებო, კეთილებო, მეგობრებო, ნუ დაგვიშვია ცხვირები, არ

არის სირცხვილი ცხოვრებით აღტაცება! არ არის სირცხვილი სიცილი და მხიარულება, არ არის სირცხვილი თამაში! რა ვუყოთ, რომ

დღე-დღეობით ცუდად გვაქვს მოწყობილი ცხოვრება, რომ ტანჯვაც

მეფობს ამ ქვეყნად, ჩვენ ხომ ვებრძვით მას! ჩვენ ხომ არ ვზოგავთ

სიცოცხლეს, ჩვენ ხომ უკან არ ვიხევთ! და თუ შეგხვდეთ შემთხვევა სიცოცხლეს გამოსწუწნოთ სიტკბოება, გაბედულად და აღტაცებით დაეწაფეთ მას, ნუ შეგრცხვებათ! ითამაშეთ, იმღერეთ, იცეკვეო!

აკოცეთ იასა და ვარდს, დატკბით ყვავილებით! გამოდით მინდვრად

და დაუარეთ, დატკბით. ციებითა და სენით გაჟღენთილ ჭაობში იზრდება მშვენიერი ყვავილი შრომანი და უფრო ბინძურ ალავას კიდევ

უფრო მშვენიერი და მიმტაცი ორხიდეია!.. გამოდით მინდვრად და

დატკბით, იმხიარულეთ, იმღერეთ! გაბავშვდით, ეს არ არის სირცხვილი - ცხოვრება მშვენიერებაა, და აღტაცებაა საჭირო იმის წინაშე!..

სამი თათრის ქალი მოდის ბილიკზე. პირი
დაფარული როდი

აქვთ. დამინახეს მე. საჩქაროდ მოიხედეს უკან და, რაკი
ჩემს მეტი

მოწმე არავინ იყო ახლო-მახლო, არ ნახეს საჭიროდ პირზე
ჩადრი

ჩამოეხურათ. ეს კი უტყუარი ნიშანია, რომ ისინი
ლამაზები არიან.

ვისაც კბილები აკლია, ან არ უვარგა, ისინი ამბობენ -
სიცილი

უზრდელობააო. ვუცქერი მე იმათ.და ისინიც მე მიცქერიან.
უწითლდებათ სახე სირცხვილით. ნამდვილი ქართველი
ქალებია და მიკვირს

და მწყენია მათი დანახვა ამ უშნო ტანსაცმელში - გულში
პროტესტს აცხადებს ვიღაცა. და ვუცქერი მე იმათ თვალებში,
ქართულ

თვალებში. ვერ მიძლებენ და თვალებს ძირს უშვებენ.
ვიხდი ქუდს,

ვამლევ სალამს და ვეუბნები:

- დილა მშვიდობის, ხანუმ!

კისკისით იფარებენ სახეზე ხელებს, იხრებიან წელში
და გარბიან ეს ველური თხები. მე კი ვდგავარ და ვიღიმები.
შეჩერდნენ

და გამოიჭვრიტენ ჩემკენ, მიცინიან. ისევ ვიხდი ქუდს,
ვიძლევი სალამს და ვეუბნები:

- დილა მშვიდობის, ხანუმ! კვლავ კისკისებენ და
გარბიან. ცოტა მანძილს შემდეგ ისევ ჩერდებიან და
იჭვრიტებიან. რა ეშმაკები არიან ეს კუდიანები, ერთმა

მათგანმა ენა გამომიწოდა. ეს ალბათ აქაური არშიყობაა...
გამომიწოდა ენა და ეხლა კი საბოლოოდ გამექცნენ, წავიდნენ.
მშვიდობით, ხანუმ! მოგეწონეთ თუ არა, ხომ კარგი ბიჭი ვარ?
იქვს გარეშეა, რომ მოვეწონე მე იმათ - თავიანთი
ახალგაზრდები არ წამატოლონ ერთბაშად, აი! მე მაგათ კი არა,
თითქმის ყველას მოვწონვარ - მე და ჩემმა ღმერთმა, მართალია

ეს. სამას სამოცდახუთმა

ქალიშვილმა სიყვარული გამომიცხადა მე. მე კი ერთი ვინმე მიყვარს: სამას სამოცდამეექვსე. ის ერთი კი ჯიუტობს. ეხლა ის სამას

სამოცდა ხუთი ქალიშვილი ჩემი ლანძღვის მეტს არაფერს აკეთებს-უტყუარი საბუთი იმისა, რომ იმათ მე მოვწონვარ. სამას სამოცდა

მეექვსე კი წელიწადში ერთხელაც არ მომიგონებს... მაგრამ მე იმისი მაინც მადლობელი ვარ, მაინც ის მიყვარს და ის მეყვარება. მე

იმისი მადლობელი ვარ და ეხლა მე იმას ძღვენი მინდა მივართვა.

დავბრუნდები თუ არა უკან, მე იმას მივუტან საჩუქარს, ისეთ საჩუქარს, რომ არც ერთ შეყვარებულს არ მიეტანოს თავის სატრფოსთვის ისეთი რამ. მე მივუტან მას იმ ძღვენს და მიაღება მე ეს, მე

დავტკბები... მე ეხლა ვიცი, რომ ერთ სოფელში ცხოვრობს ერთი

მოლა, რომელიც ნუსხას ამზადებს. მე წავალ იქ და დავქრთამავ მას, დავითანხმებ მომიმზადოს ნუსხა-.. გაშლის ის ხელებს და მოირთხავს ფეხებს, გადაწევს უკან კისერს და გაამტავებს თვალებს, შეაშტერდება ზეცას და დაიძახებს: "ბისმილლაჰ რაჰმან რაჰიმნ... დაიწყებს ჩიფჩიფს, შეკრავს თილისმას პაწია ჭინჭში და თილისმასთან ერთად ჯადოსნურ არაბულ სიტყვებს, შეკრავს და მომცემს მე...

მე შემეძლება ამ ნუსხის შემწეობით შევაყვარო თავი მას, მაგრამ

მე ამას არ ვიქმ, წავალ და ნუსხას მივუტან მას, მივცემ ხელში და

ვეტყვი: "დაიჭირე ეს ხელში და შემხედე მე-მეთქია. და როცა ის

აასრულებს ჩემს თხოვნას, მე ერთი-ათათ შემიყვარდება ის, მე აღარ

შემეძლება უიმისოდ სიცოცხლე... და მე შევებრძოლები

მაშინ ჩემ

სიყვარულს. როცა მომინდება მისი დანახვა, მე სხვასთან
წავალ,

როცა მომინდება მასთან მუსაიფი, მე სხვას დავუწყებ
საუბარსა და

ხუმრობას. როცა მის მეტი არავინ გამომიჩნდება თვალში,
მე მივალ

და ვეტყვი მას - აი, ის ქალიშვილი გაგიჟებთ მომწონს,
გამაცანიმეთქი... და ასე ვიქნები მე მუდამ, მუდამ...

ძლიერია სიყვარული,

ვითარცა სიკვდილი, მაგრამ, როგორც სიკვდილი, მწარე არ
არის

ის... ძლიერია სიყვარული, როგორც სიკვდილი, მაგრამ
ძვირფასია

ის, როგორც სიცოცხლე, როგორც დღევანდელი დილა.
ძლიერია

სიყვარული, მაგრამ ყველა ძალას უნდა ებრძოლო განა?
გაუმარჯოს სიყვარულს!..

ვიშ, რა დილაა, რა დილაა, ღმერთო! და მე მივდივარ
ზევით!

გული ჩემი ჩქარობს, გული ჩემი რბის - წინ! წინ!.. მზე
მკოცნის

მწვავედ, ცხოვლად, გული კი მიჩქარის და მაჩქარებს მე -
წინ!

წინ!

წინ!.. ციებითა და სნეულებით გაჟღენთილ ჭაობში
იზრდება

მშვენიერი ყვავილი, შროშანი და უფრო ბინძურ ალაგას
კიდევ

უფრო მშვენიერი და მიმტაცი ორხიდეია... წინ!..

მე მალლობზე ვდგავარ და გადავცქერი ჩემს დანგრეულ
ქვეყანას. მე მალლობზე ვდგევარ და ჩემს წინ, ქვევით ოხრად
მოჩანს

ძველი სიმაგრის თავპირ-დამტვრეული სურათი. მე
მაღლობზე

ვდგევარ და ნიავი მკოცნის, მეთამაშება მე. და დავცქერი
დანგრეულ სამშობლოს, სადაც თვითეული. სურათი სავსეა
გაუთავებელი

და ამოუშრეტელი შინაარსით. ვდგევარ მაღლობზე და ისევ
ვხედავ

სურათს, რომელიც არ მახსოვს, როდის ვნახე პირველად ან
ვინ

მიაშბო მე ის, დედაჩემმა თუ ვინმე სხვამ, რომელსაც
დედაჩემსა.

ვით ვუყვარდი მე.

- მე თავს ვიცავდი! - მოაქვს ჩემთან ხმა ნიავს.
- შე თავს ვიცავდი! - მესმის ფოთლის შრიალი.

- მე თავს ვიცავდი! - ვკითხულობ დაბლა მტკვრის
ტალღებში.

- მე თავს ვიცავდი! -- ჩუხჩუხებს მთის მდინარე.

- მე თავს ვიცავდი! მე თავს ვიცავდი! - მესმის

ირგვლივ და

ჩემს გულშიც მეუბნება მე ვიღაცა: ჩემი სისხლით
მორწყულია ჩემი მიწა-წყალი, ჩემ სისხლს ღვრიდა გარეშე და
შინაური მტერი. მე

თავს ვიცავდი! ჩემი სისხლით ირწყვება ჩემი მიწა-წყალი,
ჩემ

სისხლს ღვრის გარეშე და შინაური მტერი - თავს ვიცავ მე,
თავი

მიყვარს მე, სიცოცხლე მწყურია მე და ამიტომ თავს
ვიცავ...

გული ჩემი ისევ ხარობს, გული ჩემი . ამაყობს, გული
ჩემი სცემს

მაგრად და ძლიერად, მას არ ეშინია, ის გაბედავს...

მაღლობზე ვდგავარ მე და გადავცქერი ჩემს დანგრეულ სამშობლოს, სადაც თვითეულ ნანგრევში ბუდობს არა მარტო ბუ და ნატამალი, არამედ დიდებული, მიმტაცი და მშვენიერი მოგონება ბრძოლა თავის დასაცავად... აქ მუშაობდნენ დედამიწის გულში ჩამალული შავი და მძაფრი ძალები - ვულკანები და ძვრანი. და აქ

მუშაობდნენ ადამიანის გულში დაბუდეებული მხეცობა, შავი გულისთქმანი, ე ყველა ესენი აოხრებდნენ ჩემს ქვეყანას. და აქვე მუშაობდა გულისთქმა და მარჯვენა თავის დასაცავად სასიკვდილოდ

გამოსული, აქვე მუშაობდა თავგანწირვა, სიყვარული და იმედი. აქ

სიკვდილი უკვდავებას ნიშნავდა და აქვე სიკვდილი სამარცხვინო

სიკვდილი იყო. აქ ჰკლავდნენ იმიტომ რომ თავს იცავდნენ და აქვე

ჰკლავდნენ, იმიტომ რომ თავს რად იცავო. თვითეული ნაბიჯი აქ

სავსეა დიდი შინაარსით და მე ვკითხულობ ყველაფერს, მე დიდებულ წიგნს ვკითხულობ და ვამაყოფ, რომ ეს წიგნი ჩვენი დაწერილია, რომ არც ჩვენ ვმჯდარვართ უსაქმოდ ცის ქვეშ, ჩვენ თავს

ვიცავდით...

მაღლობზე ვდგავარ მე და ვერ ვძლები ცქერით, მინდა ყველა

ბუჩქის ძირი დავათვალიერო, ყველა ბალახ-ბულახს გამოვკითხო

ამბავი, მასთან ერთად გავიხსენო ჩემი საკუთარი თავგადასავალი,

მინდა ყველა ქვა ნანგრევებიდან გადმოგორებული ვნახო და სისხლის წვეთები დავითვალო ზედ. იქ ცხოვრობენ არა თუ მარტოდენ ბუნი და ნატამალნი, ლამურა და ხვლიკები, იქვე ცხოვრობს

დრამა ჩვენი ცხოვრებისა, მიუწდომი იდეალიზმით
გაჟღერებული
მოგონებანი.

იქ მეც ვცხოვრობ. გადამაქვს თვალი სურათიდან
სურათზე, მოგონებიდან მოგონებაზე, სტრიქონიდან სტრიქონზე
და მგონია,

რომ ჩვენი ისტორიის დასაწყისიდან ცოცხალი ვიყავი მე,
რომ ფეხდაფეხ, კვალდაკვალ, მხარდამხარ დავდევდი ჩვენს
ბედს, რომ ბევრჯერ მომკლეს მე და ბევრჯერ მაწამეს, რომ
ღორის ხორცის ჭამა ამიკრძალებს და ზარების რეკა, რომ შოთა
რუსთაველს და მე ერთად გვწვავდა ცეცხლში ფანატიკოსი
ბერი, რომ ჩემს ცოლს, ჩემს დას, ჩემს ქალიშვილს
მიუპატიურებდა ფეოდალი, რომ მეძებარ ძაღლში მცვლიდა ის
მე და ხშირად უღელში მამამდა ხარის მაგიერ... მელანდებდა
ჩემი თავი სპარსთა ბანაკში ტყვედ და აგრეთვე ხმალით ხელში

ბრძოლის ველზე თავის დასაცავად. მელანდებდა ქეთევან
დედოფალი და თამარ, მელანდებდა ჯოჯოხეთი და სამოთხეც
მელანდებდა მე.

ქარი, მზე, ტყის შრიალი, ჩუხჩუხა წყარო, ეს ნაზი
ყვავილები, ყველა მესაუბრება მე, მეუბნება: შენ თავს იცავდი,
თავი უნდა

დაიცვა შენ! - დაღალვა შენი სიკვდილია შენი. შენ თავი
უნდა დაიცვა!..

მაღლობზე ვდგავარ მე, გარინდებული ვდგავარ და
მღვიძარე

სიზმარს ვხედავ მე. და იღება ჩემს წინ ფართო კარები.
მკიდებს ხელს და გავყავარ მე ფართო ველზე. და ველი ესე
ადამიანთა გამხმარ და გამოფიტულ ძვლებით არის სავსე და
მესმის

მე ხმა:

- ძეო კაცისაო, გაცოცხლდებიან თუ არა ესენი?
- ადონაი უფალო, შენ უწყი! - ვეუბნები მე.

და მესმის მე:

- ძეო კაცისაო, უწინასწარმეტყველე ამ ძვლებს და

უთხარი:

ნძვალნო გამხმარნო, ისმინეთ სიტყვა უფლისა, ასე იტყვის ადონაი

უფალი: აჰა მოვიყვანო თქვენზედა სული სიცოცხლისა!..ნ

"და შევძახე მე ძვლებს სიტყვა უფლისა და ვხედავ - ძვალნი

წავიდნენ ძვლებისკენ, მოისხეს მათ ძარღვები და შეეწებნენ ერთმანეთს და ხორცი აღმოცენდა გარშემო და შემოერთყა მათ ტყავი.

შევიდა შიგ სული და აღდგნენ, გაცოცხლდნენ ისინი...1

ვდგავარ მაღლობზე მე და თითქოს მივდივარ,

მივიკაფავ მთას,

თავს ვიცავ და იკარგება საზღვარი, იკარგება განსხვავება და

მხვდება წინ სპარსი, ოსმალა, რუსი, ინგლისელი და იაპონელი და

მხიარული, აღტაცებული ვაძლევ მათ ხელს და ძმურად, ამხანაგურად ვკოცნი მათ.

მაღლობზე ვდგავარ მე, მზე მკოცნის და გულს მითბობს. დავცქერი ჩემს დანგრეულს და მშვენიერ ქვეყანას და გული ჩემი ბედნიერია... მე ვიცი, რომ ის ჩემი იქნება და შენი კიდევ, ჩემო ძმაო...

ვიცი მე, რომ დავცქერი ჩემს სამშობლოს, მაგრამ შორს არის ის

ჩემგან და შენგან კიდევ, ჩემო ძმაო. დავცქერი ჩემს სამშობლოს, გული ჩემი მძლავრად სცემს და იქითკენ მიწევს, სამშობლოსკენწავიდეთ წინ და ვიკვლიოთ გზა, წავიდეთ და ვკაფოთ!... გული ჩემი ჩქარობს, გული ჩემი ხარობს, ჩემს გულს არ ეშინია და ბედნიერ შეყვარებულს, იმედით სავსეს, მას აღარ სურს დასვენება, ის მიდის...

მზე მხურვალედ გვკოცნის ჩვენ, ნიავიც გვკოცნის, ყვავილები

გვიცინიან, წყარო გზას გვილოცავს, სამშობლოსკენ მივდივართ მე

და ჩემი გული, ბედნიერი ვართ ჩვენს.

1910 წ.